

Ktieb ta' mitt sena ilu fuq Santa Liena

Fis-sena 1906 ra d-dawl ktieb żghir ta' xi 180 paġna, miktub bl-ortografija ta' qabel dik stabbilita mill-Għaqda tal-Kittieba tal-Malti u eventwalment rikonoxxuta uffiċċjalment u li għandu dan l-isem :

IL-MARA PIETUSA SANT' ELENA IMPERATRICI PROTETTRICI TA' BIRCHIRCARA

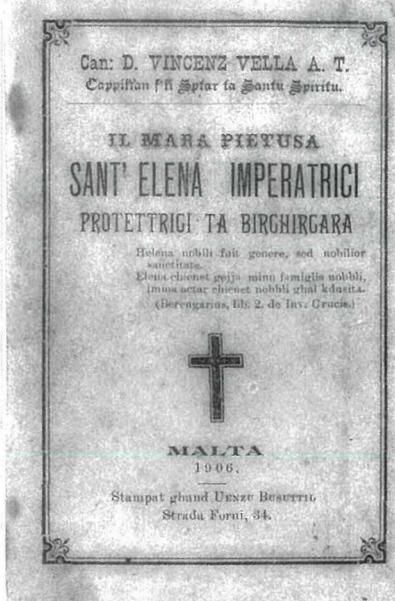
Dan il-ktieb kien stampat għand Wenzu Busuttil ta' Strada Forni l-Belt u kien ingħatha permess ghall-istampar mill-Awtoritajiet Ekklejżastiċi fil-15 ta' Ĝunju ta' l-istess sena.

Din il-publikazzjoni kienet xogħol il-Kanonku Dun Vincenz Vella A.T. li kien kappillan fl-isptar Santu Spirtu li kien hemm fir-Rabat, fil-post fejn illum hemm l-Arkivji Nazzjonali. Kien biċċa xogħol ohra minn sensiela ta' xi tletin publikazzjoni ohra ta' l-Opera Privata tat-Tixrid tal-Cotba Taiba, taht il-protezzjoni ta San Vincenz de Paoli – sensiela ta' kotba ta' xejra devvozzjonali l-aktar dwar hajjiet ta' qaddisin, imma wkoll suġġetti ohra relatati. Skond ma jidher fuq il-qoxra ta' wara, din l-opera kienet bdiet fl-1888 u sas-sena li fiha deher dan il-ktieb fuq Santa Liena, kienu nbiegħu jew tqassmu b'xejn mat-tletin elf kopja ta' kotba varji, minbarra fuljetti ohra.

Ma' l-isem, fil-faċċata u fil-frontispizju, il-Kanonku Vella jagħti l-vers minn Berengarju: Helena nobili fuit genere, sed nobilior sanctitatae (Lib. 2. de Inv. Crucis) li jitraduc iċči: Elena gejja minn familja nobbli, imma aktar kienet nobbli minn qdusitha. Kif tiftah il-ktieb issib ritratt ta' l-istatwa ta' l-irham ta' Santa Liena ta' Andrea Bolgi, li hemm fil-Bażilika Vatikana. Dan ir-ritratt kien stampat f'Ruma stess u mbagħad inkluż fil-ktieb.

Issegwi dedika forma ta' epigrafi aktarx pompuža, skond id-drawwa jew moda ta' dak iż-żmien:

Lilek
O Kostantinu Kbir Imperatur
Bniedem ta' qalb kbira u ta' kostumi puri
Prinċep tal-paċċi u ghajjnuna tal-knisja
Rebbieh mill-ghedewwa u biża' tagħhom
Mill-poplu u mill-eż-żejt kollu magħiżul u inkurunat Imperatur
Għalkemm kien għad kellek 31 sena
F'din is-sena gheluq is-sittax-il seklu
Minn din il-ġrajja hekk solenni
306 – 1906
Dan iċ-ċkejken ktieb
Li jithaddet minn dik il-kbira mara
Li Alla tahielek b'ommok
Bix skond is-sigra jkun il-frott
Mill-idejn rispettabbli
Tar-Revmu : Kapitlu u tal-poplu kollu
Ta' Birkirkara
Poplu mahtur minn Alla
Biex ihobb u jonora
Lill-glorjuża ommok Elena
U qatt ma naqas, anzi dejjem
Kabbar u zied din l-imhabba
Noffri u nagħti
Ir-Rabat ta' l-Imdina
Nhar il-konverżjoni ta' l-Ap. Mis. S. Pawl.

Wara d-dahla jibda jaghti tagħrif, fuq l-istil ta' panigierku, fuq il-hajja tal-qaddisa, li skond it-tendenza ta' dik il-habta, forsi wkoll minħabba l-preżenza Britannika fostna, Vella jghid li Elena kienet twieldet l-Ingilterra. L-awtur imbagħad ikompli jiżvolgi t-tagħrif tiegħu dwar il-hajja u l-operat ta' Santa Lienna f'erbatax mis-sittax il-kap ta' l-ewwel taqsima tal-ktieb. Fiz-żewġ kapitli l-ohra f'wieħed jagħti tagħrif ta' natura storika fuq Birkirkara bhala parroċċa/belt ta' Santa Lienna. Kif dan kien it-titular ta' l-ewwel knisja fl-Għargħar u kif din id-devozzjoni lejha baqghet ukoll meta bhala parrokkjali kienu jintużaw il-knisja medjevali ta' l-Assunta fl-Imriehel li minflokha imbagħad Dun Filippu Borg kien bena dik li llum magħrufa bhala l-Knisja l-Qadima.

L-istess Dun Filippu Borg, meta f'din l-ahhar knisja waqqaf il-Kolleġġjata fl-1630, waqqafha ghall-isem ta' **Santa Elena Reġina**. Il-kanonku Vella jghid iż-żda, li d-devozzjoni lejn il-qaddisa kibret aktar bil-bini tal-knisja ta' llum f'nofs ir-rahal innifsu, li jsejhilha maestuża u 'tempiu magnificu'. Ikompli bid-deskrizzjoni ta' dan it-tempju, xi opri li jinsabu fuu, u l-festi kbar li jsiru ad unur Santa Lienna. Imbagħad Vella jqabbel il-Kapitlu Elenjan, fid-dawl tal-viżjoni tal-Profeta Ezekiel, ma' Kavallieri magħżulin minn Santa Lienna, biex iħarsu t-tempju tagħha u jsebbhuh, ghall-glorja t'Alla l-ewwel, u ghall-unur ta' Birkirkara u ta' Malta. Hawn jagħmel aċċenn partikulari ghall-pittura tat-trollijiet u l-koppla minn Virginio Monti, li kienet

bdiet issir dik is-sena stess. Jgħaddi għal hjiel hafif fuq it-twaqqif tal-Kolleġġjata Elenjana, u xi prerogattivi tagħha u tal-Prepositura – forsi f'dan ta' l-ahhar mhux mingħajr xi ineż-żatteżżeż.

Fit-tieni taqsima, minn paġna 121, hemm novena għal qabel il-festa, kull jum abbinat ma' xi tip ta' haġra prezzyuża li jissimboleġġaw xi kwalitajiet attribwiti lil Santa Lienna. Imbagħad f'paġna 145 hemm: Għal Jum il-Festa – Tqarbiña u Quddiesa flimkien mal-Glorjuża Patura S. Elena Imperatrici, f'għamlia ta' riflessjonijiet u talb. Isegwu testi għal dawk li l-awtur isejjah Viżti lil Gesu` Sagratamentat, lill-Madonna u lil Santa Lienna. Wara dawn, Litanija lil Santa Lienna. Jinkludi wkoll il-kurunella bil-Malti u l-innu bil-Latin: Inclytam laetis Helenam, bi traduzzjoni bil-Malti, it-tnejn ta' Ludovik Mifsud Tommasi. Ma' dawn hemm l-antifona u l-oremus. Imbagħad hemm innu ieħor bil-Malti: Lil Sant' Elena Imperatrici, aktarx ta' l-istess Mifsud Tommasi, ghax mieghu marbutin indulgenzi li nghataw mill-Isqof F.S. Caruana fl-1843, bhal fil-każ tal-kurunella u l-innu l-ieħor. L-ahħar innu li semmejna, bil-Malti, u bl-ortografija kif kien deher f'dan il-ktieb, huwa dan li ġej:

Lil Sant' Elena Imperatrici - INNU

Dac li xtakna hareġ jiddi
Nhar imkaddes u tal-hena :
Il coll ersku, semmghu il-hencom
Bil kalb faħħru l' imkaddsa Elena.

Int, l'id-digna hchimtha collha,
U bir-rebħ ferraħt l' Insara,
Iekaf magħna l' inueġġħuc,
Ilka talbna collu hrara.

Nar imkaddes il-Calvariu
Sal kucciata giagħlek tlait,
L'acbar għadu mirbu minnek
Bil għar micsi fis rait,
Int, l'id-digna ecc.

Il-mijiet tas-snin chien ilu
Is-Salib mardum taħt l' art
Eccif sibtu, gid ul- Cnisia,
Sued il-kalb collu tajjart.
Int, l'id-digna ecc.

Is-Salib li ġieb is-sahha
Minn Ĝesu` fuku mifdia
Malli int sibtu; deher xemx,
Mela id-digna collha dia.
Int, l'id-digna ecc.

Is-Salib chien darba saħta,
Issa safà ġmiel, u ġiħi :
Eghħes sar mill-egħżez deheb,
Għbinhom żieunu is-Slaten bihi.
Int, l'id-digna ecc.

Cnejjes l'Alla tabilhakk
Il-Lhudia rat telghin,
Malli minnec tal-allat
Geu il-cnejjes imħeddmin.
Int, l'id-digna ecc.

Għala in-nichet, għala il-fakar
Kalbec iva riedet teun,
Sabiex tferrak colloc ħniex
Gid is-Slaten il-mahżun.
Int, l'id-digna ecc.

Ruh imbierca, ruh imkaddsa,
Bl' oghla kauua mara imżeina,
Kerk il-ghadu sa kemm nirbhū,
Iekaf magħna, hares leina.
Int, l'id-digna ecc.

Lill Missier, u 'l Iben tighu,
U lir-Ruh minn tal-kdusia,
Gio` hin uihed, u f' cull hin
Natu barca, ġiħi, fohria.
R/. Hecc icun.